

7. Thaller M. Controversies around the Digital Humanities: An Agenda. Historical Social Research. *Historische Sozialforschung*. 2012. Vol. 37. № 3 (141). P. 7–23. URL: <https://www.jstor.org/stable/41636594> (дата звернення: 20.05.2022).

*Гула Р. В., д-р іст. наук, професор
Харківський національний університет Повітряних Сил
імені Івана Кожедуба, м. Харків
Передерій І. Г., д-р іст. наук, професор
Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка», м. Полтава*

ВІТЧИЗНЯНІ ДЕРЖАВНІ АРХІВИ ЯК ОБ'ЄКТ І СУБ'ЄКТ АРХЕОЛОГІЧНОГО СКЛАДНИКА КОНСЦІЄНТАЛЬНОЇ ВІЙНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ

В умовах гострої фази російсько-української війни знову заявила про себе загроза розмивання культурного ядра та світоглядних констант суспільства за допомогою маніпулятивних технологій пролонгованої дії з боку нашого супротивника.

Тому, продовжуючи вивчення теми інформаційного протистояння, нам видалася актуальною спроба розкрити потенціал належного функціонування архівних установ, насамперед державних, з погляду теорії консцієнтальної війни, яка активно зреалізовується у маніпулятивних практиках ворога, оскільки саме цей потенціал визначає ефективні інструменти загального захисту світоглядних цивілізаційно-ментальних основ українського суспільства.

Консцієнтальна війна у науковому дискурсі розглядається дослідниками як одна із найефективніших форм смислової війни. Сутністю консцієнтальної війни – поняття, введеного в науковий обіг Ю. В. Крупновим та Ю. В. Громико 1996 р., – є системне заміщення та/або ліквідація основних цінностей масової свідомості тієї чи іншої спільноти з метою зміни її самоідентифікації для забезпечення латентної повної керованості цією спільнотою зовні [1]. На наш погляд, *консцієнтальна війна* – війна психологічна за формою, цивілізаційна за змістом та інформаційна за засобами, метою якої є знищення або деструкція інтелектуального ресурсу нації та руйнування її універсальних настанов [2, с. 252]. Отже, стисло сутність консцієнтальної війни можна визначити як війну смислів або війну на ураження свідомості.

Безсумнівно, на сучасному етапі російсько-української війни наше суспільство перебуває не лише у стані збройної боротьби з агресором, а й у фазі світоглядного протистояння смислів – протистояння ординської імперії та республіки, протистояння авторитаризму та демократії, протистояння, по суті, минулого та майбутнього. До ключових складників консцієнтальної війни ми відносимо *археологічну війну* та *«переписання історії»*. А серед її об'єктів і суб'єктів особливе місце посідають документно-інформаційні установи, зокрема й архіви.

Археологічна війна – це форма цивілізаційно-ментального, інформаційного, соціокультурного та збройного протистояння між державами, націями, спільнотами з метою або збереження свідомості культури автохтонного етносу (а в документно-інформаційних установах, і в архівах також, – автентичних матеріальних субстратів цієї культури, «культурного капіталу» нації), або розмивання культурного ядра та ментальних засад народу держави-конкурента (ворога) шляхом свідомого знищення (зазвичай сакральних, «серцевих») пам'яток історії та культури (архітектурних пам'яток, творів науки, мистецтва, письмових документних джерел тощо).

В археологічній війні умовно можна виділити *два блоки* – *оборонний та наступальний*, кожен із яких є низкою форм цього складника консцієнтальної війни. Розглянемо ці форми щодо архівів.

Наступальний блок використовує наразі держава-агресор. Він представлений такими формами: *свідоме знищення пам'яток історії і культури* (зокрема й архівних колекцій, що є носіями знання, яке формує відповідні наративи історичної пам'яті); *мародерство культурних цінностей*.

Ці форми вже торкнулися вітчизняних архівів. Наприклад, було знищено архівний підрозділ у Чернігівському управлінні Служби безпеки України, який зберігав, крім поточних документів Служби, ще й документи радянських спецслужб, що мають історичне значення. Зокрема, щодо репресій українців радянським режимом, щодо політики Великого терору, боротьби з дисидентами тощо (усього – понад 12 тис. архівно-кримінальних справ та інших архівних документів). На захоплених тимчасово окупованих територіях, де ворог готує «повномасштабну анексію», за твердженням очільника Укрдержархіву А. Хромова, така анексія передбачає і крадіжку архівних документів з метою внесення їх «до складу російського архівного фонду», подібно, як це було у 2014 р. під час анексії Криму. Свідченням того, що такі дії вже вчинялися агресором або готувалися до вчинення, є той факт, що наразі на завершальній стадії перебуває рішення про запровадження санкцій стосовно 15 фізичних осіб та 7 юридичних осіб РФ за фактичні діяння або за намагання викрасти чи незаконно використовувати архівні документи щодо Криму і окремих районів Донецької та Луганської областей [3].

В оборонному блоці можемо виділити такі форми: *порятунок архівних колекцій; прискорення темпів створення цифрового фонду користування; ініціативне фондоутворення; дотримання норм міжнародного архівного права та міжнародна співпраця з архівними інституціями*. Наразі здійснюються не лише заходи з порятунку цінних у духовному, культурно-історичному сенсі, матеріальних, а серед них і багатющих документних колекцій на відповідних територіях (наприклад, евакуйовані майже всі фонди Державного архіву Луганщини), а й розпочата робота, спрямована на якнайширше документування фактів, подій, пов'язаних із російською агресією. Причому саме документно-інформаційні установи йдуть в авангарді цієї роботи. Наприклад, у регіонах, де немає активних бойових дій, архіви отримали доручення Державної архівної служби України першочергово запровадити ініціативне фондоутворення, безпосередньо закликали громадян до збереження в будь-якій формі (відомості, фото, спогади, відео, електронні файли) інформації, що відображає «боротьбу українського народу проти російського вторгнення». Очільник Укрдержархіву Анатолій Хромов на сторінці органу у FB 12 квітня 2022 р. наголосив: «Наша позиція зберегти не тільки офіціоз, не тільки документи державних органів, а щоб наші нащадки отримали доступ до всього різноманіття життя, яке задокументовано в архівах» [4].

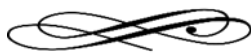
Також прискорено роботу з оцифрування архівної спадщини. 11 травня запущено онлайн-проект «Єдине вікно доступу до цифрових ресурсів українських архівів», створений на платформі ARCHIVUM, який у перспективі може інтегрувати всі оцифровані колекції. Наразі до нього включено 3 центральні державні архіви – ЦДАВОУ, ЦДАГОУ, ЦДАМЛМ (усього – 1,5 млн повнотекстових скан-копій архівних документів) [5]. Укрдержархів також активно використовує міжнародні інституції у захисті національних інтересів. За його ініціативи Міжнародна рада архівів припинила членство всіх представників від цих двох держав у її установах. Тож будь-яка співпраця з ними неможлива доти, доки не буде підписана мирна угода на умовах, які відповідають інтересам законного уряду України.

Список використаних джерел

1. Крупнов Ю. В. Как Россия сможет предотвратить пятую мировую войну. Консциентальная война. URL: <http://krounov.ru/pubs/2005/02/09/10403>
2. Гула Р. В., Дзьобань О. П., Передерій І. Г., Павліченко О. О., Філь Г. О. Інформаційна війна: соціально-онтологічний та мілітарний аспекти: монографія. Київ. 2020. 288 с.
3. Голова Укрдержархіву Хромов: Наша галузь, як і вся країна, залежить від результату війни. Інтерв'ю голови Державної архівної служби України Анатолія Хромова агентству «Інтерфакс-Україна». URL: https://interfax.com.ua/news/interview/833040.htmlfbclid=IwAR23owF2hqbicTJ3tbfhrYW0x0MxgEmm20Zr9-Wj11IGdh_bW0ZhsCX9zk

4. Порятунок архівів і початок створення архівних фондів, присвячених війні. *Державна архівна служба України. Facebook*. 12.04.2022. URL: <https://www.facebook.com/100064780626529/posts/354891060013579/?sfnsn=mo>

5. Презентація онлайн-проєкту «Єдине вікно доступу до цифрових ресурсів українських архівів». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3476031-presentacia-onlajnproektuedine-vikno-dostupu-do-cifrovih-resursiv-ukrainskih-arhiviv.html>

*Добровольська В. В., д-р наук із соц. ком., доцент,
професор кафедри культурології та міжкультурних комунікацій
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ
Пугач Л. Ю., аспірант
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

ВПЛИВ НОВІТНІХ ФОРМ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ НА СУЧАСНОГО КОРИСТУВАЧА

Перебуваючи у безперервному інформаційному потоці, сучасний користувач стає дедалі вимогливішим у ставленні до себе, що простежується у читацьких (користувацьких) інформаційних потребах та запитах, зокрема їх задоволенні, відтак і до бібліотеки – (соціально-комунікаційного середовища, культурно-просвітницької установи, соціального інституту), що на базі кадрового потенціалу впроваджує, кумулює, реорганізовує, модифікує бібліотечні ресурси – «упорядковані бібліотечні фонди документів на різних носіях інформації, баз даних, мережні інформаційні ресурси, довідково-пошуковий апарат, матеріально-технічні засоби опрацювання, зберігання та передачі інформації» [1] і доступ до них та використовує фінансові можливості для впровадження, упорядкування та покращення матеріально-технічної бази організації для якнайшвидшого та якісного задоволення інформаційних потреб. Як зазначає дослідниця Г. Ковальчук, «Сучасна бібліотека – це адаптивна багатофункціональна, відкрита культурно-цивілізаційна інституція, що транслює культурні норми і цінності від покоління до покоління, сприяючи соціальній адаптації та соціалізації індивідів протягом усього життя» [3, с. 42].

Особливої уваги у вивченні питання впливу новітніх форм бібліотечно-інформаційного обслуговування заслуговує інтелектуальна потреба користувача та можливості бібліотеки. Впровадження у бібліотечну діяльність глобальної інформаційної мережі «Інтернет», новітніх технологій, онлайн-платформ, застосування та використання віртуальних сервісів для найповнішого задоволення освітніх, науково-дослідних, культурних, інформаційних та інших потреб засобами телекомунікаційних технологій дає змогу повною мірою отримати задоволений читацький запит. Відповідно до Закону України «Про бібліотеку та бібліотечну справу» «користувач бібліотеки» – фізична чи юридична особа, яка звернулася до послуг бібліотеки [2], вочевидь, це окрема особа чи організація, яка звертається до її послуг. Тож віддалений користувач має отримати відповідь на свій запит, не перебуваючи фізично у приміщенні бібліотеки. Власне, у цьому і є перевага дистанційного обслуговування користувачів. У цьому разі бібліотекар не знає його особисто, а лише обслуговує адресні дані.

Впровадження новітніх інформаційно-бібліотечних послуг дає змогу користувачеві, наприклад, відвідати 3D-тур бібліотекою, де він може «подорожувати нею», бачимо це на прикладі Рівненської обласної універсальної наукової бібліотеки [5]. Ознайомитися з новими надходженнями через віртуальну книжкову виставку, замовити літературу та отримати консультацію чергового фахівця-бібліографа, надаючи свій запит через віртуальну довідку, – безкоштовна онлайн-послуга, що спрямована на оперативне виконання разових запитів віддалених користувачів, які пов'язані з пошуком інформації [6].